

Gamle idrætslege i Danmark

Publ. i Tagfat, Idrætspædagogisk tidsskrift, februar 1992, 6. årgang nr. 1, s. 16-17.

Bind 1-4 DDSG og I. af Jørn Møller

So i Hul – og 99 andre gamle boldspil og kastelege.

Hund i Lænke – og 99 andre fange- og findelege.

Føde en Bjørn – og 99 andre gamle smidighedsøvelser og styrkelege.

Søren Vibe – og 99 andre gamle kamp- og kapplege.

Da jeg var dreng. Dengang i petroleums-tiden oppe i Vendsyssel. Dengang. Da var der lege til. Og børn. Det myldrede med os allevegne. Skolerne var ved at sprænges af os. Vi var tit 35 i klasserne. Selvom vi tog både lofter og kældre i brug, kunne de næsten ikke rumme os. Frikvartererne var nærmest en slags langsomme eksplosioner af børn og lege.

Ingen steder

Efter skoletid var vi allevegne, alle de steder, vi kaldte »ingensteder«, når de voksne spurgte os, hvor vi havde været. Dér lavede vi alt det, vi kaldte »ingenting«, når de spurgte os, hvad vi havde lavet. I »ingenstedeme« var vi sammen i småflokke, og nogle gange samledes vi i store flokke, i hundredvis enkelte gange. På kælkebakken, på den islagte oversvømmelse, i anlægget, på banearialet og andre »ingensteder«, hvor vi lavede alt muligt »ingenting«. Vi legede. Og dengang var der lege til, store lege, vilde lege, farlige lege med tøserne, lange lege over flere uger nogle

gange i anlægget, når Robin Hood havde gået i biffen. Mange af de lege, vi legede, er med i Jørn Møllers bøger.

Byens geografi

Byen havde to slags geografi – den officielle og legens, ligesom der var to tidsregninger, meantime og playtime. Denne legetid var mindst af alt en idyl. Den kunne være hvilende og rumlig, men den kunne også være hård, rå og hurtig, fyldt med fejder og kampe. I den geografi var der steder, hvor man kun turde færdes efter mørkets frembrud. Og selv da helst snigende og i kompagniskab.

Vi voksede ind i en stor sammenhæng, som var der i forvejen, og som vi fik overleveret af de større ved at være med, ved at deltage, og det gjorde vi så, både fordi det var det, vi ville og havde lyst til, men også fordi det var en nødvendighed for os. I lyst og i nød tilegnede vi os tilstrækkelig kunnen og viden, know how, så vi kunne være med i udøvelsen af hele denne kultursammenhæng og tage stederne i brug. Skolens lærestykker var ret beset noget begrænsede og marginale i sammenligning med det.

Den gamle legekultur

I 50'erne eksisterede den gamle legekultur stadigvæk som et livskraftigt og fornyet netværk i byer og landsbyer, men kun mellem børnene. Man skal 100 år længere tilbage i tiden, mindst, for at finde almu-

ens legekultur som levende dimension også i voksnes liv. I dag ser legekulturen anderledes ud også mellem børnene. Men man skal tage sig i agt for at se på nutidens børn og leg med petroleumstidens nostalgiske øjne. Gør man det, ser man kun forfald. De store lege er væk. Hvor ser man flokke af børn på gader og veje og fælder? Masser af lege, vi legede, kender børn ikke i dag og så videre, og så videre med jammersangen over de moderne tiders begrædeligheder. Men det holder ikke, hvis man fjerner filtrene og ser efter. Børn leger allesteder og allevegne, hvor voksne har det med at se ingensteder og ingenting. Måderne er anderledes, stederne er anderledes, og mange af legene er det. Men det er forbavsende, hvor store lagre børn stadigvæk har også af de gamle typer, hvad enten det er lege eller fortællinger eller sange eller altmuligt, som hører til i de boldgader.

Nutidens legekultur

Legekulturen er robust. Så robust, at den har kunnet skifte ham, på trods af at vore dagligliv og dets former har undergået noget af en revolution siden den sidste petroleumslampe blev slukket. Voksenlivet er på mange måder værre oppe at køre. Hermed være ikke sagt at legekulturen ikke er blevet udsat for hårdere betingelser, for det er den. Gader og veje er belagt med trafik og prioriteter. Der er blevet længere mellem børnene, og de disponible tidsrum er blevet hugget op af det time-management, der styrer vores liv. Flokken er i højere grad også i fritiden blevet hugget op i funktionelle, alderssvarende moduler. Derfor er det på tide, vi besinder os på legenes og legekulturens betydning og sørger for tilstrækkelige omstændigheder for dens videre liv.

De gamle idrætslege

Dette kan være baggrund for den mærkbart stigende interesse, der i de senere år har været for leg på mange planer. Det er i den sammenhæng, Jørn Møllers firebinds-værk om gamle idrætslege kommer ind.

Lad det være sagt straks, at det er en vigtig udgivelse og en stribe fremragende bøger. De tager hul på et område, som kun er lidt udforsket, og de er et solidt bidrag til legenes historie. Den er et nødvendigt grundlag for at forstå legene og deres betydning – også i dag.

Jørn Møllers bøger koncentrerer sig dels om de gamle traditioner og lege, dels om den del af legekulturen, der kan defineres som idrætsagtig. Det betyder naturligvis også, at værket har sine nødvendige begrænsninger. Det vigtige er, at bøgerne får taget hul på området. Ligesom begrænsningerne langt hen opvejes af det baggrundsstof, de synspunkter og perspektiver, der er lagt som en ramme om legebekrivelserne i indledninger og optakter – og som er lagt ind i disse i form af overvejelser og kommentarer.

Legeforståelse

I dette lege-, kultur- og idræthistoriske stof er der indlejret en legeforståelse, som betegner et opbrud fra de vanemæssige legeopfattelser, hvad enten det er de gamle opdrageres tvetydige forbudspolitik kombineret med pædagogisering af leg – eller det er moderne tiders psykologiserende, pædagogiserende eller sportificerende legeforståelser. Jørn Møller forbinder sig i det stykke med den nytænkning og kritik, der er i skred i disse år, og som ikke blot handler om leg, men også om idræt, pædagogik og kultur i bredere forstand.

Hans ærinde er blandt andet at gøre det gamle stof tilgængeligt. Synspunktet er, at der her ligger et forråd – man kunne måske sige en art genbank, til befrugtning af den fremtidige udvikling. Han advarer mod blot og bart at reproducere de gamle lege som en art folkedans, og mod støttepædagogik for at lære børn at lege. Det er ikke hans projekt. Det er derimod at formidle et stof, der kan tjene som konkret inspiration til leg og eksperimenter som led i en fornyelse af idrætten og til aktivering af leg og legelyst – ikke mindst børn og voksne imellem. Bøgerne er et led i etableringen af et idræthistorisk værksted.

Andre bevægelsesformer

Det historiske stof er vigtigt som grundlag og inspirationskilde. Mere overset er det måske, at en lige så vigtig kilde – udover nutidige børns brug af de gamle lege – kunne være de mindre regelbundne bevægelseslegeformer, der svirrer omkring mellem børn i dag. Her tror undertegnede, at der ligesom på de rytmiske og sproglige områder – fortællinger og deslige – som han kender til, ligger nogle spændende moderne udtryksformer i diverse gangarter og lydarter, og hvad børn nu ellers går og sætter form på. Dels er det et vigtigt projekt at optegne den slags, dels kunne det give impulser fx til idrætslige fornyelser. Efter min opfattelse ligger der børnekulturelt stof både bagude og forude i forhold til den sportificerede idrætsinstitution – og for den sags skyld i forhold til den pædagogiske institution som helhed, stof, der kunne befrugte en anden udvikling end den tiltagende industrialisering og standardisering af såvel kultur som idræt og pædagogik.

Kultur som aktivitet

Vi har lange og stærke traditioner her i landet for, at kultur ikke blot er noget, man konsumerer, noget man bliver underholdt af, noget man går til, eller noget man bliver udsat for, men at det er noget man *gør*. Denne tradition er blevet aktiveret igen i de senere år på lokalt plan og i mange sammenhænge. Mange former for kulturaktiviteter og værksteder ser dagens lys, ikke mindst på børneområdet. Det er ikke blot på idrættens område, der er grund til at forholde sig til legekulturens historiske og aktuelle former. Det gælder også alle de andre områder. Det kunne rydde op i en del misforståelser, hvad leg og kultur og børn og læreprocesser angår. Der er brug for en stribe indsatser svarende til Jørn Møllers på idrætslegenes område både hvad angår det historiske og det aktuelle.

Kulturkamp

Der er mange opbrud i gang. Industrikulturens klassiske institutioner og kulturformer er i skred, og tendenserne er modstridende. Samtidig med at passiverende underholdningskonsum ekspanderer voldsomt, er der også klare tegn på, at folk i højere grad forholder sig aktivt til de lokale livssammenhænge og kulturudtryk. I kulturkamp har legekulturen en vigtig rolle at spille. Udvikling af forskellige former for kulturudøvelse med impulser fra legekulturen kunne måske tilmed ophæve nogle skel mellem voksne og børn, vise veje til etablering af mødesteder for fælles deltagelse og aktivering af kulturudtryk.